

CLEANTECH REGIO STEDENDRIEHOEK

OMGEVINGSAGENDA 2.0

INHOUDSOPGAVE

Deel I Omgevingsagenda wat & hoe	4
1 Ambities Cleantech Regio Stedendriehoek	5
2 Gezamenlijke Omgevingsagenda	6
3 Nu: Omgevingsagenda 2.0	8
4 Besluitvorming en mijlpalen 2016	9
Deel II Vliegwielprojecten Omgevingsagenda Cleantech Regio Stedendriehoek 2.0	11
1 Cleantech Regio Development	12
2 Toekomstbestendige binnensteden en dorpskernen	16
3 Naar een schoon en duurzaam mobiliteitssysteem	21
4 Cleantech Icoon A1 Overzicht relevante documenten	27

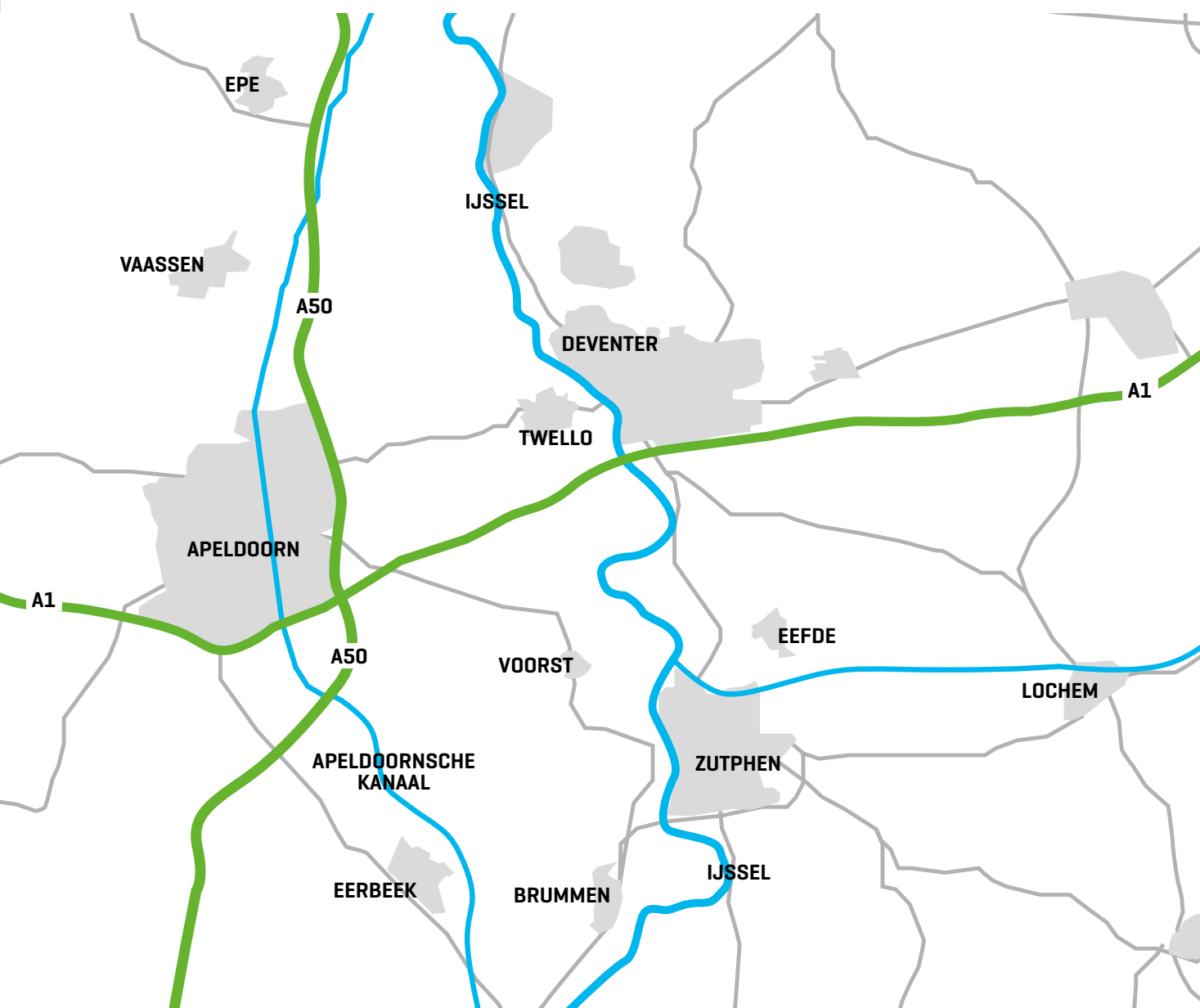
VOORAF

In deze Omgevingsagenda 2.0 Cleantech Regio Stedendriehoek leest u waar we staan met de uitvoering daarvan.

De Omgevingsagenda 1.0 verscheen in januari 2015 onder de naam Omgevingsagenda Stedelijk Netwerk Stedendriehoek. Omdat de Omgevingsagenda niet 'statisch' is maar juist dynamisch, presenteren wij in dit document graag de actuele stand van zaken.

Voor gemeenten is het van belang om goed aan te sluiten op de Omgevingsagenda en haar vliegwielprojecten. Voor een duurzame economie in een energieneutrale Stedendriehoek waar het gezond wonen, werken en leven is, is immers inzet nodig van inwoners, ondernemers, onderwijs én overheden.

- In deel I: algemene informatie over Omgevingsagenda, met aandacht voor de doorontwikkeling van de agenda 1.0 naar 2.0
- In deel II: een samenvatting van de vliegwielprojecten

DEEL I

OMGEVINGSAGENDA WAT & HOE

Cleantech Regio Stedendriehoek is een initiatief van overheden, ondernemers en onderwijsinstellingen. Samen werken wij aan een regio waar het gezond wonen, werken, leven en recreëren is. Daarvoor is een duurzame economie essentieel. Speerpunten zijn: energieneutraliteit, circulaire economie en een schone en groene woon-, werk- en leefomgeving.

Om het vestigingsklimaat in Cleantech Regio Stedendriehoek verder te versterken, hebben de provincie Gelderland, Strategische Board Stedendriehoek (hierna 'board') en regio Stedendriehoek (hierna 'regio') samen de Omgevingsagenda ontwikkeld. Vanuit deze opgave zoeken we ook de samenwerking met anderen, waaronder uiteraard de provincie Overijssel.

De inzet van de Omgevingsagenda is versterking van de economie door: innovatie, toepassing en ontwikkeling van cleantech oplossingen, een circulaire economie en versterking van de schone en groene woon-, werk- en leefomgeving.

Onze ambities realiseren vraagt om versterken van de samenwerking tussen de eerdergenoemde 'O's' (overheden, ondernemers en onderwijs). Die samenwerking wordt ondersteund met vele bewonersinitiatieven op het gebied van duurzaamheid en duurzame opwekking en door tal van innovatieve bedrijven die zich richten op duurzame technologie, producten en processen.

1 AMBITIES CLEANTECH REGIO STEDENDRIEHOEK

Overheden, ondernemers en onderwijs hebben zes gezamenlijke en richtinggevende ambities benoemd.

Energieneutraal in 2030

We investeren in wat het meeste effect oplevert en zetten in op energiebesparing, benutting van restwarmte en opwekking van duurzame energie door zon, wind en water. Wij leggen elk initiatief onder de loep: draagt dit bij aan een energie neutrale regio? De resultaten van de recente EO Wijers-prijsvraag onderstrepen deze aanpak.

Toekomstbestendige binnensteden en (dorps)kernen

Wij investeren in behoud en versterking van een goed verblijfs- en vestigingsklimaat in onze binnensteden en dorpskernen. Plekken met leegstand of waar verloedering dreigt, krijgen prioriteit. De binnensteden en kernen zijn daarbij schoon en groen met optimale gebruikmaking van cleantech maatregelen.

Een schoon mobiliteitssysteem

De Omgevingsagenda sluit aan op de Mobiliteitsagenda. Wij realiseren zo meer initiatieven die bijdragen aan goede bereikbaarheid in onze regio en werken wij krachtiger aan schone en duurzame mobiliteit.

Innovatie en cleantech business stimuleren

Duurzaam en energieneutraal produceren met zo min mogelijk afval: dat levert betere prestaties en hogere productiviteit op. Nieuwe toepassingen, producten en verdienmodellen in cleantech dragen bij aan een economisch sterke regio. Wij stimuleren innovatie in kennisnetwerken, binnen en buiten de regio. Verbinding met de universiteiten in Twente en Wageningen ligt daarbij voor de hand. Cleantech bedrijven behouden wij graag voor onze regio en de rode loper gaat uit voor nieuwe cleantech ondernemers.

Goede aansluiting onderwijs - arbeidsmarkt

Ondernemers hebben goede, gekwalificeerde medewerkers nodig. Daarom verdient een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt alle aandacht. Dit gebeurt via het Akkoord van Beekbergen. Cleantech krijgt prioriteit in de uitvoering daarvan.

Zichtbare Cleantech Regio Stedendriehoek

Binnen en buiten de regio willen wij zichtbaar en herkenbaar Cleantech Regio Stedendriehoek zijn en ook zo erkend worden.

2 GEZAMENLIJKE OMGEVINGSAGENDA

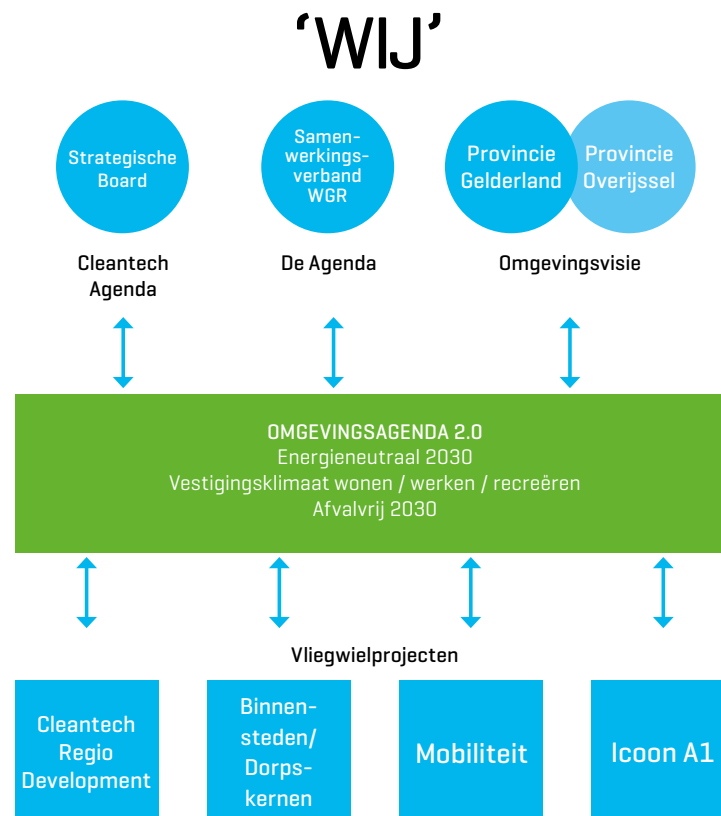
Wat is de Omgevingsagenda nu precies en hoe verhoudt die zich tot de andere agenda's in de regio? En hoe zijn we van Omgevingsagenda 1.0 naar Omgevingsagenda 2.0 gekomen?

Provinciale Staten van Gelderland stelden in juli 2014 de Omgevingsvisie vast. Die kent zes gebiedsgerichte opgaven voor Gelderland, waarvan het stedelijk netwerk van de Stedendriehoek er één is.

De regio Stedendriehoek werkt sinds eind 2013 vanuit de Agenda Stedendriehoek. Die is geïnitieerd door de samenwerkende gemeentelijke overheden in de Stedendriehoek en is samen met partners in de regio opgesteld. De Strategische Board Stedendriehoek publiceerde in maart 2015 de Cleantech Agenda, geschreven vanuit het perspectief van ondernemers en onderwijsinstellingen en met concrete doelen voor 2020.

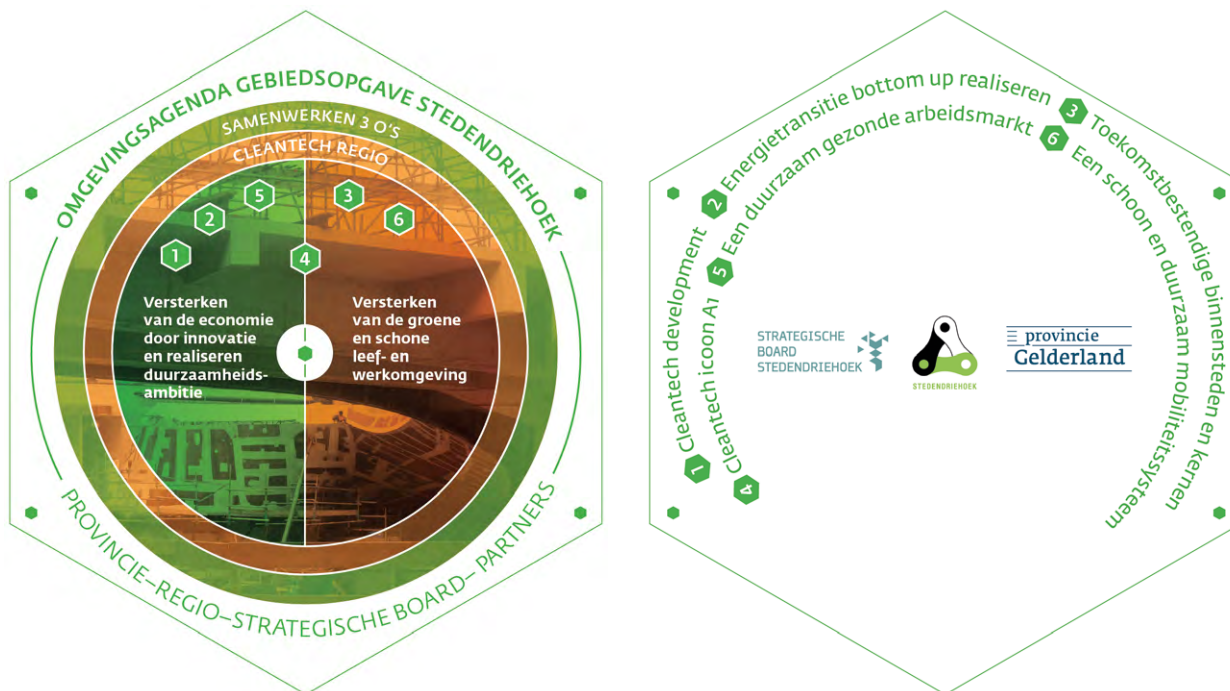
De opgaven uit de Omgevingsvisie, Agenda Stedendriehoek en Cleantech Agenda die elkaar raken en elkaar kunnen versterken, zijn samengebracht in de Omgevingsagenda.

De Omgevingsagenda is dus een gezamenlijk product van Gelderland, regio en board. Hierin staan de onderwerpen die om éxtra en gezamenlijke inspanning vragen van overheden, ondernemers en onderwijs. Onze overtuiging is dat wij door krachten te bundelen en gezamenlijke focus méér kunnen bereiken en vaart kunnen maken. Daarnaast werken we samen met de provincie Overijssel, daar waar het zinvol en nuttig is. Niet alleen vanwege de ligging van regiogemeente Deventer in Overijssel, maar zeker ook omdat onze Cleantech ambities en het versterken van een samenhangend vestigingsklimaat provinciegrenzen overschrijden. Denk bijvoorbeeld aan het vliegwielproject Icoon A1 en vliegwielproject Cleantech Regio Development.

De gezamenlijke opgaven zijn vertaald in concrete vliegwielprojecten (zie deel 2 in dit document). Die naam is uiteraard niet voor niets gekozen: de projecten moeten als 'vliegwielen' de realisatie van onze ambities versnellen.

De Omgevingsagenda 1.0 samengevat:

De buitenste cirkels geven onze gezamenlijke focus aan. In de donkergroene helft de opgaven die de board aanstuurt, in de oranje helft de opgaven die de regio aanstuurt.

Dynamische agenda

De opzet van de Omgevingsagenda is dynamisch. Het is een document dat we steeds actueel houden. Vandaar dat na de Omgevingsagenda 1.0 (januari 2015) nu de Omgevingsagenda 2.0 voor u ligt. Werden de vliegwielprojecten in de eerste agenda nog globaal beschreven, we zijn nu al een stuk verder in de uitwerking en organisatie daarvan.

Bij volgende mijlpalen actualiseren wij de Omgevingsagenda zo nodig opnieuw. Denk aan resultaten van vliegwielprojecten, afronding van projecten of nieuwe initiatieven om onze ambities te realiseren. Waar zinvol leggen we daarbij verbindingen met ondernemersnetwerken, bewonersinitiatieven e.d.

Positieve consultatieronde Omgevingsagenda 1.0

De Omgevingsagenda 1.0 is begin 2015 besproken in regiogemeenten, provincies en bedrijvenkringen en door bestuurders van provincie, regio en board. Die consultatieronde leverde steun op voor de agenda-ambities, de ingezette samenwerking en de verdere concrete uitwerking van de vliegwielprojecten.

Tijdens bijeenkomsten in augustus en december 2015 hebben bestuurders van provincie, regio en board de eerste uitwerkingsplannen voor de vliegwielprojecten beoordeeld. Samen hebben zij vervolgens richting gegeven aan de verdere uitwerking van de vliegwielprojecten.

3 NU: OMGEVINGSAGENDA 2.0

Er zijn sinds de Omgevingsagenda 1.0 stappen gezet in de organisatie, sturing en aanpak van de vliegwielprojecten. De belangrijkste nieuwe ontwikkelingen in de Omgevingsagenda 2.0 op een rij.

Samenvoeging drie vliegwielprojecten in Cleantech Regio Development

Stonden in Omgevingsagenda 1.0 'Cleantech development', 'energietransitie bottom up realiseren' en 'duurzame gezonde arbeidsmarkt' nog als aparte vliegwielprojecten genoemd, inmiddels zijn deze samengevoegd tot 'Cleantech Regio Development'. Het aantal vliegwielprojecten is daarmee teruggebracht van zes naar vier vliegwielprojecten. Daarmee is één van de vliegwielprojecten dat de status van onderzoeksproject had, ook opgenomen in de uitvoering met het vliegwiel 'Cleantech Regio Development'.

Trekkers vliegwielprojecten

Om de gezamenlijke uitvoering van de Omgevingsagenda te ondersteunen, kreeg elk vliegwielproject een 'trekker':

1. Cleantech Regio Development:	board
2. Toekomstbestendige binnensteden en dorpskernen:	regio
3. Naar een schoon en duurzaam mobiliteitssysteem:	regio
4. Cleantech Icoon A1:	provincie

Opdrachtgevers en procesmanagers

Provincie, regio en board hebben een ambtelijk opdrachtgever benoemd. Voor Gelderland is dit de programmanager Gebiedsopgaven en voor de regio en board vervullen de secretarissen deze rol. Namens hun organisatie stemmen de drie procesmanagers de ontwikkelingen in de vliegwielprojecten op elkaar af en onderhouden de verbinding met hun 'achterban' en de projectgroepen. Zij bewaken ook de samenhang tussen de vliegwielprojecten.

Projectgroepen en bestuurlijke begeleiding

Elk vliegwielproject kent een breed samengestelde projectgroep waarin stakeholders betrokken zijn.

De projectgroep Cleantech Regio Development is na oplevering van het uitvoeringsplan [zie deel 2] inmiddels opgeheven: de board is nu verantwoordelijk voor de uitvoering daarvan.

Voor Cleantech Icoon A1 wordt een bestuurlijke begeleidingsgroep opgestart. Beoogde deelnemers zijn: provincies Gelderland en Overijssel, de regio, Ministerie I&M/Rijkswaterstaat en bedrijfsleven.

Voor Toekomstbestendige binnensteden en dorpskernen wordt bekeken op welke manier de sturing effectief kan worden vormgegeven.

Betrekken bewoners en bottom up ontwikkelen

Provincie, board en regio kunnen veel samen, maar zij kunnen het niet alleen. De Omgevingsagenda wint aan betekenis en kracht als juist de inwoners van de Stedendriehoek zich herkennen in de ambities en ook bijdragen aan de uitvoering van de agenda. Daarom betrekken we bij elk vliegwielproject juist ook inwoners en direct betrokkenen van/bij de regio.

4 BESLUITVORMING EN MIJLPALEN 2016

Welke besluiten zijn genomen, welke beslissingen staan op stapel dit jaar en waar moeten partners rekening mee houden?

Overheden, ondernemers en onderwijs hebben zich achter de Omgevingsagenda Cleantech Regio geschaard. Zij gaan die agenda ook samen uitvoeren door bij te dragen in menskracht en financiën. Ondertussen werken wij ook aan de (financiële) voorwaarden voor partnerschap: wat en hoe spreken we samen af? Hoe ziet governance rondom alle vliegwielprojecten er in de uitvoering uit?

In het najaar van 2016, uiterlijk voor de begrotingen 2017, willen we voor alle vliegwielprojecten een afsprakenkader in beeld hebben.

Dit afsprakenkader gaat in op de volgende onderdelen:

- de beoogde doelen met resultaten
- een samenhangende inzet op instrumenten. Uitgangspunt is daarbij dat alle partners via één gecoördineerd overleg werken
- ruimte bieden voor inwisselbaarheid in de plannenportfolio. Voorwaarde hiervoor is dat de plannen passen bij de beoogde doelen
- de wijze van verantwoorden
- de samenwerkende programma-afspraken met de provincie Overijssel (en de gemeente Deventer)

Vliegwielproject Cleantech Regio Development

Op 11 februari 2016 stemde de board in met het plan voor de inrichting van uitvoeringsorganisatie Cleantech Regio Development [zie ook in deel 2].

Cleantech Regio Development werkt aan:

- Cleantech businesscases en stimuleren ontwikkeling cleantech hotspots (zoals bijvoorbeeld het Cleantech Centre in Zutphen)
- Profilering Cleantech Regio Stedendriehoek (acquisitie, de rode loper uit voor cleantech bedrijven, marketing en promotie)
- Human Capital (verbinding leren en werken)
- Energietransitie bottom up

De board laat zich door vier breed samengestelde adviestafels gevraagd en ongevraagd adviseren over relevante thema's en ontwikkelingen.

Gemeenten hebben voor 2016 een bijdrage toegezegd om Cleantech Regio Development mogelijk te maken. Bij provincies Overijssel en Gelderland is jaarlijkse financiering aangevraagd van respectievelijk 75 duizend en 500 duizend euro. Naar verwachting worden deze budgetten voor 2016 toegekend.

Over financiering van Cleantech Regio Development in de jaren na 2016 moeten zowel de regiogemeenten als de provincies nog besluiten.

Vliegwielprojecten Toekomstbestendige binnensteden en dorpskernen en Naar een schoon en duurzaam mobiliteitssysteem

Voor de regiogemeenten is de Voorjaarsnota een belangrijk instrument om hun ambities en financiën voor de komende jaren vast te leggen. Daarom staat de Omgevingsagenda 2.0 de komende periode op de agenda's. De agenda biedt immers inzicht in de voorstellen en in wat van de partners gevraagd wordt om de vliegwielprojecten ook daadwerkelijk uit te voeren.

We hebben een eerste overzicht van plannen. Voor het najaar van 2016 maken we de slag naar meer inzicht in tijd, haalbaarheid en geraamde investeringen van die toekomstbestendige plannen. Voor de begroting van 2017 en verder, moet dit leiden tot een uitvoeringsprogramma met investeringsvoorstellen. We werken daarin nauw samen met de provincie. Na de zomer moet over de uitvoering van investeringsprogramma's besluitvorming gaan plaatsvinden in de begrotingsrondes bij de verschillende partners.

Vliegwielproject Cleantech Icoon A1

Op dit moment maken alle betrokken partners samen afspraken over hoe Cleantech Icoon A1 er precies uit gaat zien [zie ook deel 2] en over financiering ervan. Formele inhoudelijke en financiële besluitvorming volgt met of parallel aan de Voorjaarsnota's. Daarna worden afspraken met Rijkswaterstaat definitief gemaakt.

In het voorjaar van 2016 wordt een projectorganisatie opgezet om slagvaardig door te gaan met Cleantech Icoon A1.

DEEL II

VLEGWIELPROJECTEN OMGEVINGSAGENDA CLEANTECH REGIO STEDENDRIEHOEK 2.0

De Omgevingsagenda 2.0 kent vier vliegwielprojecten:

- 1 **Cleantech Regio Development**
- 2 **Toekomstbestendige binnensteden en dorpskernen**
- 3 **Naar een schoon en duurzaam mobiliteitssysteem**
- 4 **Cleantech Icoon A1**

In dit tweede deel van de Omgevingsagenda 2.0 beschrijven we elk vliegwielproject: waarom doen we dit project, hoe voeren we dit uit, wat is de planning en wat vragen wij van de samenwerkende partners?

Elk vliegwielproject kent zijn eigen dynamiek. Het ene project is dus al concreter uitgewerkt dan het andere.

1 Vliegwielproject Cleantech Regio Development

Waarom Cleantech Regio Development*?

De Stedendriehoek wil in 2030 energieneutraal zijn.

In de Cleantech Agenda van de board (in maart 2015 gepresenteerd) is een meerjarenplan opgenomen om economische en ecologische ambities te verenigen. Doelen voor 2020:

- 4 duizend extra cleantech gerelateerde banen
- 200 duizend ton minder CO₂ uitstoot per jaar
- 20 duizend ton minder restafval per jaar

Om deze doelen te realiseren is excelleren in brede cleantech business noodzaak, net als accelereren in innovatie en energietransitie.

Wat is de stand van zaken en hoe werken wij?

Op 11 februari 2016 is door de board besloten om menskracht en middelen te bundelen in uitvoeringsorganisatie Cleantech Regio Development. Die voert de Cleantech Agenda en het jaarplan van de board uit.

Op basis van een uitvoeringsplan werken ondernemers met partners aan concrete cleantech (gerelateerde) business cases, projecten en programma's, die bijdragen aan de doelstellingen van de board.

Cleantech Regio Development legt verantwoording af aan de board, die doelstellingen monitort aan de hand van kritieke prestatie-indicatoren (kpi's).

Het team voor de uitvoeringsorganisatie wordt voorjaar 2016 samengesteld. Er is een programmadirecteur aangesteld en daarnaast zoeken we professionals in business development, onderwijs, lobby, marketing, een subsidiespecialist en makelaars/schakelaars die aan ideeën van ondernemers of andere stakeholders uitvoering geven in Cleantech Regio Development. Daarnaast is een flexibele schil van professionals aan ons verbonden.

Cleantech Regio Development:

- Ontwikkelt cleantech gerelateerde businesscases en hotspots (zoals bijvoorbeeld het Cleantech Center in Zutphen en de Zwitsal in Apeldoorn)
- Ondersteunt energietransitie bottom up via plannen, projecten en business cases die bijdragen aan energieneutraliteit.
- Werkt aan een optimale werking van de arbeidsmarkt via de volgende drie opgaven:
  - het verkleinen van de afstand tot de arbeidsmarkt
  - duurzame inzetbaarheid, zoals het bevorderen van arbeidsmobiliteit [werk naar werk, inspelen op nieuwe ontwikkelingen, etc.]
  - Instroom vanuit onderwijs (boeien & binden van talenten)
- Profileert Cleantech Regio Stedendriehoek door het vestigingsklimaat in binnen- en buitenland te promoten om nieuwe cleantech bedrijven te werven

In het onderstaande overzicht worden enkele voorbeelden van businesscases genoemd waar Cleantech Regio Development (CTRD) een bijdrage aan levert.

* Zoals toegelicht in Deel I omvat Vliegwielproject Cleantech Regio Development de in de Omgevingsagenda 1.0 genoemde projecten 'Cleantech development', 'Energietransitie bottom up' en 'Naar een duurzaam gezonde arbeidsmarkt'. Deze projecten passen prima in de Cleantech Agenda.

Voorbeelden businesscases

Woningabonnement: Voor het uitrollen van het woningabonnement zijn naast financiële instrumenten ook investeringen nodig in een kenniscentrum waarin alle opgedane ervaring, de ontwikkelingen en de monitoring van de energiebesparing bij elkaar wordt gebracht. CTRD faciliteert hierin.

Lokale energiecoöperaties: De Cleantech Regio heeft vele lokale initiatieven rondom duurzame energie. Er vindt nu een professionalisering slag plaats die ook werkgelegenheid creëert. Om nog meer draagvlak onder de burgers te genereren is het nodig dat lokaal opgewekte energie ook lokaal gebruikt kan worden. Op dit moment wordt gekeken welke innovaties hiervoor nodig zijn en of deze specifiek door bijvoorbeeld EFRO ondersteund kunnen worden. CTRD faciliteert hierin.

Gebruik van remenergie van de trein voor elektrische bussen: Het is technisch mogelijk om het energieverlies van een remmende trein te benutten voor elektrisch vervoer met bussen en/of auto's [gepatenteerd]. Hoewel er financiering is voor de realisatie moeten er nog zaken o.a. beleidsmatig op provinciaal niveau worden uitgewerkt. Het opzetten van een pilot in Apeldoorn is het eerste doel. CTRD kan hier een belangrijke verbindende rol innemen.

Duurzame recreatieve sector: De recreatieve sector in de Cleantech Regio is groot en wil graag mee schakelen in het duurzaamheidsimago. Het zijn vaak kleine en MKB bedrijven die weinig eigen vermogen hebben om te investeren/innoveren. Door een gezamenlijke aanpak om te zetten naar best practices is het mogelijk om vanuit een zelfde principe als het woningabonnement deze bedrijven te helpen bij energieverduurzaming. CTRD verbindt de initiatiefnemers en faciliteert de aanpak.

AKZO terrein of DOIC: Deventer Open Innovatie centrum heeft de ambitie voor de hele regio een grote rol van betekenis te spelen met betrekking tot fysische chemie en materiaalkunde. Akzo stelt met name haar laboratoriumfaciliteiten open voor bedrijven die ook een R&D functie hebben. Ook de beschikbaarheid van een industrieterrein met een hoge milieu klasse kan helpen om specifieke bedrijven voor de regio aan te trekken. CTRD werkt vanuit profilering en lobby aan het project mee.

Aquatische eiwitten: Met een aantal bedrijven in Apeldoorn, Twello en Deventer is een proeftuin opgericht voor de verdere door ontwikkeling van eiwitten uit algen/wieren en eendenkroos om toe te passen in de productie van levensmiddelen. Vooral in de vegetarische producten kan dit een welkome aanvulling zijn. CTRD omarmt dit project van Stedendriehoek Innoveert.

Peak International: Anorganisch gieten in de metaalindustrie. Deze toegekende EFRO R&D samenwerking betekent voor de regio, met veel metaal- gieterijen, een grote stap in de reductie van de milieubelasting. Uitrol hiervan ook binnen het onderwijs zal bijdragen aan werkgelegenheid en beter toegeruste medewerkers voor deze belangrijke sector in de regio. CTRD faciliteert deze uitrol.

Circulaire economie: De Cleantech Regio telt twee belangrijke sectoren waarin recycling al sinds vele jaren een belangrijke rol speelt. Dit zijn de papierindustrie en de metaalgieterijen. Het blijkt dat zij met gelijksoortige vraagstukken zitten en kennis over en weer kunnen benutten. Er wordt nu een clusterorganisatie (cirkels) opgezet om te kijken welke kennis gebundeld kan worden en wat er nodig is, zowel met betrekking tot innovatie als in relatie tot wet- en regelgeving om het hergebruik van grondstoffen verder te stimuleren. CTRD levert een actieve bijdrage aan dit project.

Cleantech Tomorrow Congres 2016: CTRD ondersteunt het congres waarin inwoners van de regio, studenten, bedrijven en professionals worden geënthousiasmeerd een bijdrage aan de doelstellingen van de Cleantech Regio te leveren.

PROVADA 2016: de Cleantech Regio presenteert zich gezamenlijk op de vastgoeddagen in de RAI, om bij investeerders, pensioenfondsen, makelaars, bedrijven en ontwikkelaars en anderen, het uitstekend vestigings-, werk -en leefklimaat van onze regio onder de aandacht te brengen. CTRD zorgt voor de organisatie en opvolging van informatie over diensten en producten (leads).

140 ideeën, initiatieven en plannen: in de aanloop naar besluitvorming rond CTRD zijn alle initiatieven, en plannen verzameld voor zover ze binnen de reikwijdte van CTRD vallen en opgepakt kunnen worden. CTRD maakt zo een vliegende start.

Vier adviestafels inspireren en initiëren

Ideeën ophalen, plannen genereren of toetsen, inspireren en klankborden: dat gebeurt door en aan de vier adviestafels van de board. Zo blijven wij bij over actuele ontwikkelingen en halen wij de wereld in en naar de regio. De tafels voeden ons op alle vier werkgebieden van Cleantech Regio Development.

De tafels representeren de brede samenleving: relevante deskundigen en stakeholders zitten samen aan tafel, onder voorzitterschap van een publiek/privaat duo. Tafeldeelnemers zorgen ook voor draagvlak en draagkracht in hun eigen achterban. Zij geven gevraagd en ongevraagd advies aan de board over tal van relevante thema's, het meerjarenplan en jaarplan en adviseren via de board ook andere organisaties.

Groeien ideeën die aan de adviestafels ontstaan uit tot een concreter plan, dan is Cleantech Regio Development als uitvoeringsorganisatie aan zet om dat plan samen met de initiatiefnemers verder tot uitvoering te brengen.

Op dit moment liggen er 140 ideeën, projecten en plannen als input voor verdere bespreking aan de adviestafels of voor uitwerking in businesscases door Cleantech Regio Development.

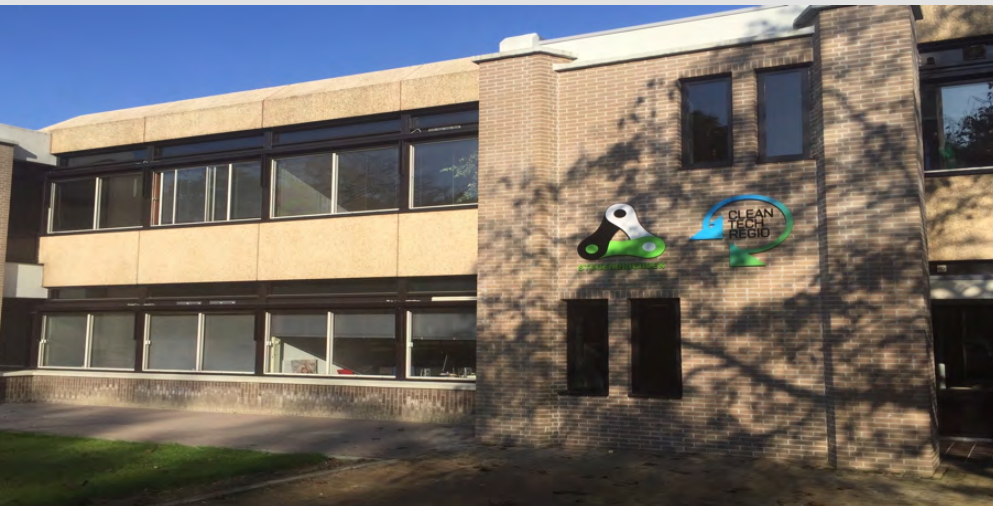
Locaties

Cleantech Regio Development werkt vanuit vier (cleantech)locaties/netwerken in respectievelijk Apeldoorn, Deventer en Zutphen en Twello (backoffice). Ontstaan in de regio meer locaties of netwerken, dan zoeken we ook daar samenwerking mee.

Wat betekent dit voor de partners?

Cleantech Regio Development werkt op basis van een uitvoeringsplan waaraan ook een begroting voor 2016 is gekoppeld [zie overzicht relevante documenten].

- De Board stelt middelen beschikbaar voor Cleantech Regio Development en de adviestafels (besluit 11 februari 2016)
- In 2015 hebben de regiogemeenten besloten de bijdrage aan de Board voor 2016 te verhogen van 1 euro naar 1,75 euro per inwoner. De resterende 0,25 euro (de totale benodigde extra middelen voor de board is 2 euro) is gevonden door een beperkte budgetverschuiving van Wgr naar Board en door inzet van medewerkers vanuit het secretariaat van de Wgr. Gemeenten dragen daarmee € 850.000 bij. Voor de jaren 2017-2020 moet hierover nog nader besloten worden
- Het georganiseerd bedrijfsleven, onderwijs/kennisinstellingen dragen een equivalent bij 'in cash en in kind' per jaar
- Er wordt een aanvraag voorbereid om een bijdrage van € 500.000 euro vanuit de portefeuille Gebiedsopgaven van de provincie Gelderland. In juni 2016 wordt hierover door Provinciale Staten besloten
- Provincie Overijssel is gevraagd om een jaarlijkse bijdrage van 75 duizend euro. Middelen die Overijssel voor innovatie beschikbaar heeft gesteld worden in 2016 gebruikt. Voor 2017 en 2018 is jaarlijks 200 duizend euro innovatiegelden aangevraagd voor Cleantech Regio Development

Gemeentehuis
Twello

Living Green
Deventer

Oost nv
Apeldoorn

Cleantech
Center
Zutphen

2 VLEGWIELPROJECT TOEKOMSTBESTENDIGE BINNENSTEDEN EN DORPSKERNEN

Waarom Toekomstbestendige binnensteden en dorpskernen?

Om ons vestigingsklimaat te versterken profileren wij ons als Cleantech Regio Stedendriehoek. Maar er is meer.

Een aantrekkelijk verblijfsklimaat is een belangrijke voorwaarde voor mensen en bedrijven om zich te vestigen in onze regio, of om hier te blijven. De beleving van binnensteden en dorpskernen is daarvoor heel belangrijk. Leegstand en dreigende verloedering beïnvloeden ons stedelijk netwerk Stedendriehoek – en daarmee ons vestigingsklimaat – negatief. Dit urgente vraagstuk is daarom als vliegwielproject opgenomen in onze Omgevingsagenda.

We zetten in op levendige, schone en groene steden en kernen door ook een goed verblijfsklimaat te realiseren. Plekken die dreigen te verloederen of leegstand kennen, krijgen prioriteit. De binnensteden en kernen maken daarbij optimaal gebruik van cleantech maatregelen.

Als regio houden we onszelf daarbij voor om in de binnensteden en kernen door de aanpak van plannen, meer complementair, meer onderscheidend en meer divers in en als regio te zijn! Belangrijk hierbij is: wat doet de ingreep met de locatie zelf maar ook met de regio.

Wat is de stand van zaken en hoe werken wij?

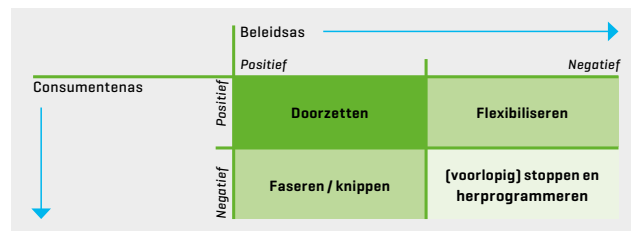
Met vertegenwoordigers van de regiogemeenten, provincie Gelderland, onderwijsinstellingen en ondernemers is een regionaal plan gemaakt. Uitgangspunten daarvoor: samenhang en prioriteiten regionaal scherp zichtbaar maken, energie van alle partners effectief inzetten, schaarse middelen beter benutten en kansen zoeken voor regionale programmalijnen.

We zoeken ook verbinding met andere vliegwielprojecten zoals Cleantech Regio Development [energietransitie] en Schone en duurzame mobiliteit [transferia vervoer en duurzame energie voor mobiliteit].

Een concreet resultaat is een ontwikkelde methodiek om cruciale plekken in binnensteden en dorpskernen te ordenen: wat is hun kernkwaliteit, wat zijn cleantech kenmerken of kansen en hoe uitvoerbaar zijn 'verbeteringen'? Zie de voorbeeldmatrix hieronder.

Project	Betekenis voor kernkwaliteit van binnensteden & dorpskernen				Betekenis voor 'Cleantech'			Uitvoerbaarheid		
	Herbestemmen	Voorzieningen	Beleving	Identiteit	Energietransitie	Klimaatadaptatie	Schone mobiliteit	Kwalitatieve programmering	Financiële dekking Cofinanciering	Initiatief vanuit andere partijen
Beter benutten van het bestaande: van kruispunt naar markt, van kantoor naar wonen	Elke stad of kern heeft passende voorzieningen nodig om mensen te binden en te dienen	# Ontmoeting # Cultuur # Evenement # Kunst	# Erfgoed # Cultuurhistorie # Beeldbepalende structuren	# Energieneutraal # Circulaire materialen # Ruimtelijke inpassen in stad/dorp	# Wateropvang # Vergroening # Rekening houden in de fysieke omgeving met klimaatverandering	# Bereikbaarheid # Stank- en stofvrij # Van fiets tot elektrisch vervoer	# Wonen # Werken # Voorzieningen	PUBLIJK PRIVAAT	# Investeerders # Gebruikers # Maatschappij	

Ook hebben we een methodiek ontwikkeld voor kwalitatieve woningprogrammering: de juiste woning op de juiste plek voor de juiste doelgroep. Dit biedt inzicht en inspiratie voor betere programmering van woon- en leefmilieus in binnensteden en kernen [zie onderstaand schema].

Met behulp van deze twee methodieken focussen wij ons nu op cruciale plekken. Hier verminderen wij leegstand en vergroten de belevingskwaliteit. Dit doen wij ‘schoon en groen’ (cleantech als unique selling point). Onze regionale plannenkaart is leidend voor onze aanpak.

Regionale plannenkaart

In onderstaande tabel staan de cruciale plekken en de plannen die wij daar willen uitvoeren (zie bijlage voor de achtergrond van de plannen). De plannen kenmerken zich in hoofdlijnen in gebiedsontwikkelingen, aanpak van leegstand, het stimuleren van initiatieven en innovatie en het bieden van kansen voor pilots c.q. experimenten in functies, ontwikkelingsmodellen en cleantech.

Apeldoorn	Brummen	Deventer	Epe	Lochem	Voorst	Zutphen
Markt/Grift/ Stedelijke herverkaveling	Eerbeek	Cultuurloper	Vitaliteit Epe: centrum Emst	Etalage naar de Toekomst [EndT]	Centrum Twello	Entree Zuid: Houtwal - 's Gravenhof
Marktplaats Grifhof		Herbestemming en exploitatie religieus erfgoed	Vitaliteit Epe: centrum Epe	Stationsgebied en verbinding met de stad	Upgraden entree Twello West	Entree Laarburg
Gevelfonds		Sluiskwartier	Vitaliteit Epe: centrum Vaassen	Herstel grachten en stadsentrees	Kern Voorst	Entree Klein Vaticaan
Kanaalzone en Stationsgebied		Stationsomgeving	Epe: Economische Visie	Binnenstad/ marktplaats		Entree Ceantech- Broederen klooster
Centraal Beheer gebouw		Initiatieven Stadsaszone		Traverse Zuid Eefde		Rijenhage - Hagepoortplein
Stank- en stofvrije binnenstad		Detailhandel		Detailhandel- structuur Eefde		Stadsberkel - Kattenhaven
Cultuur		Horeca				Stadsgrachten
Klimaatadaptatie en sanitatie		Overige zaken				Havens - Binnenstad
Tunnel Laan van Ossenveld		Programma en Marketing				
Topsport		Governance				
		Monitor				

Vorbereidingsacties zijn nodig

De selectie en analyse van de plannenkaart leert ons dat tussen de projecten zeven samenhangende regionale thema's zijn te onderscheiden. Thema's die ons helpen om de projecten sterker te maken en de complementariteit en diversiteit van binnensteden en kernen als regio in de regio te vergroten. We gaan voor de beste plannen, deze moeten de komende maanden tot uiting komen.

De voorbereidingsacties zijn:

- 1 Herbesteding van lege plinten
- 2 Binnenstadplatforms
- 3 Beken/sprengen, wasserijen en papier
- 4 Klimaatadaptatie, energietransitie en circulaire economie
- 5 Vrije tijd: cultuur, sport, recreatie, evenementen, ontmoeting, toerisme
- 6 Levendige dorpen
- 7 Aansluiten op landelijke ontwikkelingen en ruimte voor experimenten

Vorbereidingsacties

1 Herbestemming van lege plinten

Lege plinten kom je vooral in grotere binnensteden tegen. Doordat veelal verschillende partijen met uiteenlopende belangen betrokken zijn, is een gedeelde oplossing vinden lastig. Wij willen onderzoeken hoe wij in een speciale 'werkplaats' met betrokkenen en deskundigen wél tot praktische oplossingen kunnen komen. Oplossingen kunnen zowel tijdelijk als definitief zijn, gericht zijn op verschillende functies en nieuwe innovatieve concepten. Daar kan onze regio van leren.

2 Binnenstadplatforms

Binnensteden en dorpskernen zijn plekken voor wonen, ontmoeten, winkelen, ondernemen, recreëren, cultuur, services, evenementen, noem maar op. Steeds vaker zie je samenwerking ontstaan tussen al deze 'gremia' in platforms. Er komen steeds meer bottom up-initiatieven. Hoe kunnen wij die ondersteunen? Dat is wenselijk, vooral als die initiatieven bijdragen aan levendigheid van onze steden en dorpen. Saxion heeft een interessant aanbod door het inzetten van haar living lab. Verschillende aanpakken kunnen een bijdrage leveren aan afstemming in verscheidenheid, nieuwe initiatieven (game-changers), regionale evenementen en marketing.

3 Beken/sprengen, wasserijen en papier

Kunnen we meer halen uit de historische erfenis van beken, sprengen, wasserijen en papierindustrie (langs de Veluwevand)? Denk aan een thematische aanpak die de identiteit van dit gebied onderstreept en waarin erfgoed een rol speelt. Fietsroutes, ontwikkeling papierproductie, papiertoepassingen, papierkunst of musea, gelegenheidsevenementen, ontwikkeling van de wasserij, waterbeleving of hergebruik van papierafval of afvalwater kunnen daarbij allemaal een rol spelen. In de centra van Vaassen, Apeldoorn en Eerbeek liggen kansen. Hier leven concrete ideeën die bijdragen aan werkgelegenheid en die aansluiten bij onze regioambities naar een duurzame samenleving.

4 Klimaatadaptatie, energietransitie en circulaire economie

Er zijn veel ideeën. Een greep: een energieneutrale binnenstad, vergaand hergebruik van afval en scheiding van afvalwater, nieuwe transfermogelijkheden (HUB's) voor warmte en elektriciteit, andere inrichting van de openbare ruimte voor klimaatadaptatie, schone stadsdistributie en mobiliteit en energieneutraal stadsvervoer. Hoe maken we cleantech ruimtelijk zichtbaar en inpasbaar voor iedereen, ook voor middenin onze steden en dorpen? Zo mogelijk, brengen we de effecten van de maatregelen op de luchtkwaliteit in beeld.

5 Vrije tijd: cultuur, sport, recreatie, evenementen, ontmoeting, toerisme

Onze levendige steden en kernen hebben veel te bieden: van streekgebonden winkels tot pleinen, van iconische plekken in architectuur en kunst tot sport- en cultuurmogelijkheden. Veel diversiteit en kwaliteit, maar: welke gemeenschappelijke inspiratie halen we uit al deze voorbeelden voor een sterk (onderscheidend) profiel op vrije tijd?

6 Levendige dorpen

Levendige dorpen zijn een bijzondere kwaliteit van onze regio. Steden hebben actieve dorpen nodig en dorpen kunnen niet zonder sterke steden. De kleinere dorpen zijn weliswaar kwetsbaar (aanbod voorzieningen daalt) maar ook krachtig (veel burgerinitiatieven). Kleinere kernen hebben ondanks een dalend voorzieningenniveau dikwijls ook een (aantrekkelijke) diverse detailhandelstructuur met relatief veel lokale ondernemers. Beide verdienen aandacht: hoe ondersteunen wij dit? Specifiek thema: centrumproblematiek. Er moet een dorpsplein zijn of andere centrale ontmoetingsplek. Ook bereikbaarheid is van belang: veranderingen aan doorgaande wegen hebben juist voor dorpen vaak veel impact voor de kern, zowel in de openbare ruimte als in de functies in het dorpscentrum.

7 Aansluiten op landelijke ontwikkelingen en ruimte voor experimenten

Dit vliegwielproject is aangemerkt als pilot voor de Omgevingswet. Zo zoeken we naar meer aansluiting bij landelijke ontwikkelingen en experimenten. De Retailagenda en Omgevingswet stimuleren kennisontwikkeling en nieuwe regelgeving: hoe zorgen wij dat wij daarbij aanhaken en slim samenwerken?

Wat betekent dit voor de partners?

De aanpak van dit vliegwiel heeft raakvlakken met meerdere provinciale beleidsvelden en programma's, zoals Economie, Steengoed benutten, Mobiliteit, Energie, Cultuur & Erfgoed en Sport. In Overijssel (Deventer) sluiten we aan bij thema's als Bestaand Gebouwd Gebied, Logistiek en Energietransitie in de Omgevingsvisie die momenteel in voorbereiding is. Door samen het vliegwiel te ontwikkelen en daarbij gelijktijdig de verschillende programmaliijnen te synchroniseren ontstaat voor alle partners meerwaarde. Meerwaarde die ook leidt tot een goede mix van financieringsmiddelen om daarmee de haalbaarheid van het uitvoeringsprogramma voor dit vliegwiel te vergroten.

Planning

We willen de komende maanden een slag maken in meer inzicht in tijd, geld en haalbaarheid van plannen. We willen samen tot een uitvoerbaar programma komen en daarbij scherp prioriteren. De regionale voorbereidingsacties starten gelijktijdig de komende maanden en dienen mede als katalysatoren voor de voorbereiding van de uitvoering van plannen van het vliegwielproject vanaf 2017.

Het streven is om uiterlijk in september 2016 te beschikken over een volwaardig samenhangend uitvoeringsprogramma met een scherpe regionale en lokale focus. Dit uitvoeringsprogramma is input voor de begrotingen van 2017 en verder.

Een indicatieve raming van de regionale voorbereidingsacties 2016

De voorbereidingsacties en onderstaande indicatieve budgetten zijn een opmaat voor een uitvoeringsprogramma van de totale ambitie. Een ambitie waarin kernkwaliteiten, cleantech en haalbaarheid van de plannen tot uiting komen. De budgetten worden vanuit de gezamenlijke partners ingezet.

De verwachting is dat, om gezamenlijke ambities te realiseren met dit vliegwielproject, een maatschappelijke investering van 300-500 miljoen euro nodig is. Vanuit verschillende betrokken provinciale programmaliijnen bestaat betrokkenheid met dit vliegwielproject. In het overzicht op de volgende pagina is een indicatie opgesteld welke programmaliijnen van de provincie Gelderland de huidige voorgenomen plannen verbinden en elkaar mogelijk ook wederzijds kunnen versterken. Het nog op te stellen uitvoeringsprogramma zal inzicht geven in prioritering, planning en termijnen. Hierin komen uitvoering en investeringen op de agenda's van de verschillende partijen.

Regionale voorbereidingsacties	Raming
Faciliteren haalbaarheidsonderzoeken regionale plannenkaart	€ 80.000
Faciliteren regionale voorbereidingsacties:	
1. herbestemming lege plinten	€ 25.000
2. binnenstadsplatforms	€ 50.000
3. beken/sprengen, wasserijen en papier	€ 25.000
4. klimaatadaptatie, energietransitie en circulaire economie	€ 25.000
5. vrije tijdsprogrammering	€ 25.000
6. levendige dorpen	€ 25.000
7. aansluiting landelijke ontwikkelingen en experimenten	€ 25.000
Totaal in 2016	€ 280.000

Overzicht relatie regionale plannen en provinciale programmalijnen

	Economie	Mobiliteit	Energie, klimaat en milieu	Steengoed	Cultuur en erfgoed	Sport	Toerisme	Gebiedsopgaven
Apeldoorn								
Markt/Grift/Stedelijke herverkaveling								
Marktplaats Griftothof								
Gevefond								
Kanaalzone en Stationsgebied								
Centraal Beheer gebouw								
Stank- en stofvrije binnenstad								
Cultuur								
Klimaatadaptatie en sanitatie								
Tunnel Laan van Ossenveld								
Topsport								
Brummen								
Herstructurering burgers- en kerstenterrein Eerbeek								
Eerbeekse beek en Veluwe Stoommaatschappij								
Papier: cultuurhistorie en innovatie								
Detailhandelstructuur en voorzieningsniveau Eerbeek								
Energietransitie Eerbeek								
Groene buffer Eerbeek								
Duurzaam logistiek centrum Eerbeek en N786								
Woningbouw Eerbeek								
Epe								
Kwaliteitsverbetering centrum Vaassen								
Dorpsplan Emst								
Kwaliteitsverbetering Epe Centrum								
Realisatie Economisch profiel in concrete acties								
Lochem								
Etalage naar de Toekomst [EndT]								
Stationsgebied en verbinding met de stad								
Herstel grachten en stadsentrees								
Binnenstad/marktplaats								
Traverse Zuid Eefde								
Detailhandelstructuur Eefde								
Voorst								
Centrum Twello/Entree Twello-west								
Kern Voorst								
Zutphen								
Entree Zuid: Houtwal - 's Gravenhof								
Entree Laere Binnenpoort								
Entree Klein Vaticaan								
Entree Ceantech- Broederenklooster								
Rijkenhage - Hagepoortplein								
Stadsberkel - Kattenhaven								
Stadsgrachten								
Havens - Binnenstad								

Optioneel

De zeven regiogemeenten willen in principe een bijdrage van € 140.000 aan de regionale voorbereidingsacties verlenen. De deelname aan de zeven voorbereidingsacties kan in nut, noodzaak en inzet van gemeente tot gemeente verschillen. Een gemeentelijke bijdrage is daarmee vooral een bijdrage aan regionale voorbereidingen van een uitvoeringsprogramma die de eigen plannen kunnen versterken. Een bijdrage naar rato is praktisch moeilijk te bepalen. Het voorstel is dan ook dat elke gemeente een bijdrage van € 20.000 bijdraagt. Provincie Gelderland zet zich in om vanuit het budget Gebiedsopgaven en mogelijk ook Steengoed Benutten de overige 50% te financieren. Concrete afspraken en besluitvorming hierover wordt in overleg met de Regio verder voorbereid.

Het gezamenlijke budget wordt op verschillende wijzen ingezet, te denken valt aan:

- extern advies, zoals voor ruimtelijke en functionele conceptontwikkeling (voor de korte en lange termijn), SWOT analyses, financiële verkenningen, markt- en doelgroep verkenningen of ontwikkeling scenario's voor businesscases
- een (kleine) bijdrage voor ondersteunen innovatieve (markt)initiatieven, stimuleren nieuwe samenwerkingsinitiatieven, ondersteunen experimenten (game-changers) of een aansprekend regionaal evenement in de lijn van het vliegwielproject
- desgewenst enige externe administratieve ondersteuning

De gezamenlijke projectgroep van het vliegwielproject werkt de organisatie voor en de besteding van de voorbereidingsacties uit in enkele kleine slagvaardige werkgroepen. Hierbij wordt de samenwerking met onderwijs en bedrijfsleven gezocht.

3 VLEGWIELPROJECT NAAR EEN SCHOON EN DUURZAAM MOBILITEITSSYSTEEM

Waarom een schoon en duurzaam mobiliteitssysteem?

Cleantech Regio Stedendriehoek gaat voor een sterk vestigingsklimaat. Goede bereikbaarheid is daarvoor belangrijk, net als leefbaarheid. Uitstoot van CO₂, stank en (fijn)stof in uitlaatgassen bedreigen de belevingskwaliteit én aantrekkelijkheid van ons stedelijk netwerk Stedendriehoek. Daarom is een schoon en duurzaam mobiliteitssysteem nodig, dat bijdraagt aan goede bereikbaarheid en verbetering van de leefomgeving.

Gezamenlijke focus en aanpak zorgen voor een regionaal perspectief op een schoon en duurzaam mobiliteitssysteem binnen en tussen de steden en kernen van onze regio.

Wat is de stand van zaken en hoe werken wij?

Wij werken in onze regio al volop samen op het gebied van mobiliteit. Op dat netwerk sluiten wij met dit vliegwielproject aan. Duurzame bereikbaarheid regel je samen. Dit gebeurt al aan de mobiliteitstafel. Hier werken zowel overheid als bedrijfsleven samen in het optimaliseren van woon-werkverkeer. Ook vindt men met elkaar en vervoers- en belangenorganisaties als EVO en TLN in overlegvormen voor het verbeteren van de stedelijke stadsdistributie. De samenwerking met deelnemers aan de tafel energie van de Board wordt opgestart, evenals met de provincie Gelderland en bedrijfsleven. Als vervolg op de tafel schone mobiliteit van het Gelders Energieakkoord. In de aanpak van meer fietsgebruik wordt aangesloten bij maatschappelijke initiatieven. De verschillende op te starten samenwerkingen komen tot uiting in een meer integrale programmasturing op dit vliegwiel.

Door onze mobiliteitsagenda te combineren met de Omgevingsagenda kunnen wij krachtiger werken aan bereikbaarheid en een schoon en duurzaam mobiliteitssysteem. Leidend hierbij zijn de kracht van het gebied en het benutten van kansen.

We zoeken ook verbinding met andere vliegwielprojecten zoals Cleantech Regio Development (productinnovatie mobiliteit), Cleantech Icoon A1 (transferia vervoer) en Toekomstbestendige binnensteden en dorpskernen (transferia vervoer).

Ook haken we aan bij landelijke programma's als Beter Benutten en Slim Reizen en de Citydeal Fiets uit Agenda Stad. Effecten van de maatregelen op de luchtkwaliteit brengen we in beeld. Dit om de positieve gevolgen van keuzes te onderstrepen.

We brengen ook maatregelen en beoogde resultaten voor de korte - en langere termijn in beeld. Soms staat die uitkomst nog niet vast omdat het afhankelijk is van initiatieven en ontwikkelingen.

Wat betekent dit voor de partners?

Dit vliegwielproject kende tot nu toe zes onderzoeksopgaven:

- 1 Offensief fiets
- 2 Schone (elektrische) stadsdistributie
- 3 Schone (emissieloze) basismobiliteit
- 4 E-mobility
- 5 N786
- 6 Logistiek over water

Voorstel is om 1 t/m 4 nu uit te voeren en er twee te verplaatsen naar de reservelijst van de Omgevingsagenda. Voor deze twee is vooralsnog geen overeenstemming tussen initiatiefnemers of voldoende 'energie' bij alle partners.

De opgaven 1 t/m 4 worden op dit moment door de partners uitgewerkt. Daarbij zal ook de verdere betrokkenheid en inzet per partner duidelijk worden gemaakt en afgesproken. Deze afspraken zullen dus mede bepalend zijn voor de (financiële) omvang en planning van uitvoering van dit vliegwielproject.

Wij houden rekening met andere relevante Gelderse programma's die onze aanpak kunnen versterken, zoals Mobiliteit & Energie. In Overijssel (Deventer) sluiten we aan bij thema's als Stedelijk Netwerk, Bestaand Gebouwd Gebied, Logistiek en Energietransitie.

1 Offensief fiets

Offensief fiets kent drie deelprojecten: verduurzaming fietsruggengraat Apeldoorn – Deventer, schetsontwerp overige kansrijke routes fietsruggengraat, en onze fietsregio op de kaart.

Verduurzaming fietsruggengraat Apeldoorn – Deventer

De fietscorridor Apeldoorn – Deventer is als route opgenomen in Beter Benutten en in deze Omgevingsagenda. Provincie en gemeenten dragen samen financieel bij om deze route te verduurzamen. De fietsruggengraat is daarmee niet meer alleen een mobiliteitsthema maar een schakel in een integrale en duurzame (schonere) gebiedsoplossing. Uitvoering daarvan wordt nu voorbereid.

Schetsontwerp routes fietsruggengraat

Wij willen schetsontwerpen maken (zoals ook is gebeurd voor de fietscorridor Apeldoorn – Deventer) voor de meest kansrijke routes: Apeldoorn – Epe, Apeldoorn – Dieren en Deventer – Zutphen.

De gezamenlijke kosten voor de drie schetsontwerpen van de meest kansrijke routes worden geraamd op € 100.000. De betrokken gemeenten hebben aangegeven een schetsontwerp te willen maken en kunnen 50% bekostigen. In overleg met de provinciale partners wordt onderzocht of aanvullende bijdragen kunnen worden gevonden voor de overige drie te maken schetsontwerpen in 2016. Het ontwerp van de fietsruggengraten is niet alleen gericht op het bevorderen van duurzame mobiliteit met de fiets, maar tevens op een schonere en gezondere woon- en leefomgeving.

Fietsregio op de kaart

Fietsgebruik in de regio stimuleren en de fietsregio promoten: dat willen we doen via doelgroepgerichte acties. Binnenkort willen wij een plan van aanpak voorleggen waarin de voorgenomen acties en geraamde kosten worden toegelicht.

Indicatief uitvoeringsbudget voor uitvoering 'vermarkten' fietsregio € 150.000

2 Schone [elektrische] stadsdistributie

Publieke en private partners bevorderen vanuit Beter Benutten samen schone stadsdistributie in onze regio. Dit zijn onder meer gemeenten, Stichting Stadsdistributie Zutphen, Transport en Logistiek Nederland.

Andere investeringen vanuit het bedrijfsleven zijn nodig, net als gemeentelijke aanpassingen van vervoersstromen. Om een vernieuwd systeem regionaal bekend en toepasbaar te maken, zijn data over bezetting en beschikbaarheid van laad- en losplekken nodig. Daarmee kunnen vervoerders hun route bepalen. Eén van de opties is realtime data beschikbaar stellen. Daarover zijn goede onderlinge afspraken nodig. Voorstellen zijn in voorbereiding.

3 Schone [emissieloze] basismobiliteit

Bij de inkoop van 'basismobiliteit' nemen we duurzaamheid mee. De aanbesteding van het zogenoemde vraagafhankelijke vervoer [januari 2017] biedt daarvoor kansen: we willen een deel van de voertuigen op 'groen' gas laten rijden.

Voor de aanbesteding van 2019 – die voor vier tot zes jaar gaat gelden – willen we vaststellen hoe wij méér duurzame voertuigen kunnen laten rijden in een efficiënt vervoersysteem. Meer onderzoek is nodig, voor wij onze wensen voor duurzaam vervoer kenbaar kunnen maken. Denk aan onderzoek naar slimme combinaties van automatische planning, laad- en vulmogelijkheden en beschikbaarheid en toegankelijkheid van personenbusjes op elektriciteit en rolstoelvervoer, et cetera.

Op basis van de onderzoeksresultaten kunnen we wellicht stimuleringssubsidies beschikbaar stellen om de randvoorwaarden [zoals de laad- en vulinfrastructuur] voor elektrisch vervoer in onze regio op een acceptabel niveau te brengen.

Voorstel verdiepend voorbereidend onderzoek voor marktwerking € 30.000

4 E-mobility: Cleantech Regio Development en overheden samen aan zet

E-mobility leeft sterk in de regio. Veel initiatieven richten zich op innovatie en concrete business cases. Daarom is het goed dat dit project deels uitgewerkt wordt door [vliegwielproject] Cleantech Development.

Overheden kunnen zich richten op vergroening van de basismobiliteit en fietsinfrastructuur, meer laadpalen en parkeerplaatsen voor elektrische auto's en de juiste voorwaarden voor e-mobility. Regionale samenwerking biedt kansen vanwege de schaalvoordelen. Onafhankelijk blijven opereren als regionale overheden is van belang voor aanbestedingen.

Twee onderzoeksprojecten naar de reservelijst

1 Versterking leefbaarheid in de kernen en verbetering doorstroming N786

Het huidige plan om de verkeersveiligheid en andere knelpunten op de N786 aan te pakken [de zogenoemde 'verbeterde Kanaalvariant'] is geraamd op 70 miljoen euro. De gemeenten Apeldoorn, Brummen, Rheden, bedrijfsleven, Milieufederatie en de betrokken dorps- en wijkraden van die gemeenten omarmen deze laatstgenoemde variant. Gezamenlijk nemen zij initiatieven om hierover verder in gesprek te gaan met de provincie en andere partners. De provincie Gelderland stelt momenteel 7 miljoen euro beschikbaar voor het oplossen van veiligheidsknelpunten op de N786.

2 Logistiek over water

Transport over water gebeurt in onze regio vooral over de IJssel en Twentekanaal. Betrokken gemeenten zijn Deventer, Lochem en Zutphen. Containervervoer als alternatief voor wegtransport lijkt kansrijk, maar op dit moment is onduidelijk in hoeverre partners interesse hebben in verder onderzoek hiernaar.

4 VLEIOWIELPROJECT CLEANTECH ICOON A1

Waarom vliegwielpoject Cleantech Icoon A1?

Rijksweg A1 wordt tussen 2017 en 2024 tussen Apeldoorn en Azelo gefaseerd verbreed naar 2x3 rijstroken. Een eenmalige kans om meerdere zaken goed aan te pakken. Samenwerkende partijen gaan voor een aantrekkelijke en duurzame snelweg als etalage is voor Cleantech Regio Stedendriehoek: een icoon van het cleantech imago van de regio.

Hoe?

Denk aan het opwekken van duurzame energie, schone technologie, duurzaam watergebruik, versterking van het landschap. Economische ontwikkeling en cleantech gaan dus hand in hand.

Waar mogelijk: initiatieven verbinden met de andere vliegwielpojecten.

Cleantech Icoon A1 draagt bij aan de versterking van de economie en aan het leefklimaat in de regio en door de zichtbaarheid en uitstraling ook aan de branding en positionering van de Cleantech Regio. Projecten die wij vanuit dit vliegwielpoject uitvoeren zijn katalysatoren voor nieuwe ontwikkelingen en investeringen die bijdragen aan de doelen van de Omgevingsagenda.

Wat is de stand van zaken en hoe werken wij?

Cleantech Icoon A1 kent drie sporen die we in samenhang volgen:

1. Cleantech weginrichting A1, ingepast in ruimte en landschap, met verzorgingsplaatsen
2. 'No regret' maatregelen, duurzame en toekomstbestendige onderdoorgangen voor mens, dier en water
3. Inrichting A1 zone als cleantech etalage

Op alle drie de sporen werken de 'O's' in de regio en Rijkswaterstaat nauw samen.

Elk spoor van dit vliegwielpoject is hieronder verder uitgewerkt. Wat is de stand van zaken, hoe werken wij en wat vragen wij van de partners?

1 Cleantech weginrichting A1, ingepast in ruimte en landschap, met verzorgingsplaatsen.

Eigenaar: Rijkswaterstaat.

Voor Rijkswaterstaat is de A1 pilot voor duurzame ontwikkeling en werkt graag mee aan een cleantech inrichting van de A1 en de verzorgingsplaatsen en aan volledige duurzame aanbesteding.

Rijkswaterstaat wil tijdens de pilot ervaring opdoen met meer aandacht geven aan duurzaamheid en de integrale samenwerking met partners in de omgeving. Het open planproces voor de inrichting van verzorgingsplaatsen langs de A1 is een mooi voorbeeld van hoe Rijkswaterstaat en de partners in de regio als partners optrekken.

De planning voor de verbreding van de A1 is een vast gegeven, maar alle samenwerkende partners willen de verbreding aangrijpen om op het juiste moment de juiste dingen te doen om van de A1 daadwerkelijk een Cleantech Icoon te maken. Dit vraagt om goede onderlinge afstemming en samenwerking.

Wat betekent dit voor de partners?

Voor de weginrichting zelf is Rijkswaterstaat aan zet. De board, regio en ook de provincies Overijssel en Gelderland participeren in de projectgroep en diverse subgroepen die Rijkswaterstaat heeft geïnitieerd.

Definitieve besluitvorming is nu volop in ontwikkeling (ontwerpbesluit, ontwerp tracébesluit, milieueffectrapportage [MER], tracébesluit, et cetera). Provincies, gemeenten en betrokkenen hebben hun wensen ingebracht en die worden zo mogelijk meegenomen in het tracébesluit.

2 'No regret' maatregelen, duurzame en toekomstbestendige onderdoorgangen voor mens, dier en water.

Eigenaars: partners in de regio.

Met deze duurzame en toekomstbestendige onderdoorgangen moeten we nú rekening houden bij de plannen voor de verbreding van de A1.

Na een uitgebreide inventarisatie van alle onderdoorgangen in de regio, is duidelijk dat een aantal onderdoorgangen nu specifiek aandacht vraagt gezien hun waarde in de gebiedsontwikkeling van dit vliegwielproject:

■ Energielandschap Beekbergsebroek

In Beekbergsebroek kunnen we meters maken voor een energieneutrale regio. Dit gebied vormt verder de groene verbinding tussen Apeldoorn en het Beekbergerwoud en krijgt een sterkere recreatieve functie voor de nabijgelegen wijk De Maten. Deze plek moet zichtbaar worden vanaf de A1 omdat het bijdraagt aan Cleantech Icoon A1

■ De Fliert

De afrit Twello kan transformeren tot de Groene Poort naar recreatieplas Bussloo, de IJsseluiterwaarden en het verdere middengebied van de Stedendriehoek. De afrit kan een uitnodigende entree worden van Cleantech Regio Stedendriehoek

■ Grote Wetering

Grote Wetering biedt twee kansen: de barrière in de huidige ecologische verbindingzone wegwerken én een aantrekkelijke recreatieve verbindingroute realiseren. Ook zijn slimme combinaties mogelijk door in samenwerking met het aangrenzende bedrijf Bredendoord Cleantech oplossingen zichtbaar te maken

Wat betekent dit voor de partners?

Provincie Gelderland, regio Stedendriehoek en direct betrokken gemeenten Apeldoorn en Voorst nemen het voortouw om dit voorjaar afspraken te maken over realisatie en financiering van bovenstaande onderdoorgangen. Inmiddels is overeengekomen om de raden en Provinciale Staten voor te stellen 4,55 mln voor deze no-regret cleantech maatregelen te reserveren. Dit op basis van een verdeling van 75% (3,41 mln) provincie en 25% (1,14 mln) gemeenten.

Andere gemeenten die minder dicht aan de A1 zijn gelegen, worden hierin ook betrokken. De provincie Overijssel heeft al aanvullend budget gereserveerd om extra maatregelen te treffen in het Ontwerp tracébesluit. Daarbij is nadrukkelijk gekozen voor ruimtelijke en landschappelijke inpassingsmaatregelen. De onderdoorgangen moeten in het Ontwerp tracébesluit en de Milieueffectrapportage mee en die worden beide in 2016 gemaakt.

De onderdoorgangen staan dus in april/mei op de agenda bij de Voorjaarsnota of in een parallel besluitvormingsproces, om afspraken met Rijkswaterstaat - uiterlijk - in juni 2016 formeel vast te kunnen leggen.

In het voorjaar van 2016 richten wij voor dit spoor en het volgende spoor 'inrichting A1-zone als cleantech etalage' de projectorganisatie in.

3 Inrichting A1-zone als cleantech etalage.

Eigenaars: partners in de regio.

Wij profileren Cleantech Regio Stedendriehoek als een voorbeeld van duurzame bouw en weginpassing en maken van de A1-zone een cleantech etalage.

Welke iconische projecten zetten wij in hoofdlijnen in onze cleantech etalage?

- **Energie landschap Beekbergsebroek**

- **Circulaire economie: Attero/Bredenoord**

Afvalwerking en energieopwekking gaan hand in hand: dat willen we zichtbaar maken, ook in relatie tot de Ecofactorij en het eerdergenoemde bedrijf Bredenoord

- **Verbinden van onderdeel fietsruggengraat van vliegwiel schone mobiliteit**

De fiets speelt een steeds belangrijkere rol in onze (duurzame) mobiliteit. Daarom willen wij in samenhang met het vliegwiel schone mobiliteit fietskruisingen optimaal inpassen

- **Groenblauwe kruisingen**

Waar watergangen een relatie hebben met de A1 verbeteren wij de ruimtelijke, ecologische kwaliteit. We verbinden het omliggende landschap

- **A1 energiedrager Stedendriehoek**

De A1 als energieneutrale snelweg, een kralensnoer van energieprojecten

Wat betekent dit voor de partners?

Om verdere stappen te kunnen zetten, is een totaalprogramma nodig voor A1 Iconen. Dat programma gaat over het hele tracé van de A1 in de Stedendriehoek en betreft dus ook twee provincies.

Dit programma moet duidelijk maken wat de kaders en voorwaarden zijn voor ruimtelijke, economische en ecologische realisatie van de iconen.

Welke voorwaarden stellen we bijvoorbeeld aan opwekking van duurzame energie in de A1 zone? Is grootschalige winning van hernieuwbare energie langs de A1 mogelijk? Kunnen de aanliggende bedrijventerreinen zichtbaar worden als iconen van Cleantech Regio Stedendriehoek? Welke keuzes maken we en wat moeten de iconische projecten opleveren [business cases]?

Op al dit soort vragen geven we antwoord in het programma. Dit programma is noodzakelijk om verdere keuzes te maken, maar ook voor gezamenlijke besluitvorming en de uitgangspunten voor de noodzakelijke samenwerking tussen alle "O"s in de regio en ook tussen de beide provincies.

In het voorjaar van 2016 richten wij de projectorganisatie in.

Een programmamanager stelt - met een projectteam en bestuurlijke begeleidingsgroep - een programma op met de samenwerkende partners.

Dit voorjaar start daarvoor de voorbereiding (verkenning energiekansen A1 en inspiratiesessies met stakeholders).

Rond de zomer 2016 is het programma in concept klaar. Na de zomer zal een definitief programma worden afgerond waarover vervolgens besluitvorming kan plaatsvinden.

OVERZICHT RELEVANTE DOCUMENTEN

De Omgevingsagenda Cleantech Regio Stedendriehoek 1.0

<http://www.regiostedendriehoek.nl/leefomgeving/publicaties/omgevingsagenda.pdf>

De Omgevingsvisie

<http://www.gelderland.nl/omgevingsvisie>

De Agenda Stedendriehoek

<http://www.regiostedendriehoek.nl/de-agenda/publicaties/140123-boek-de-agenda-stedendriehoek-print-versie.pdf>

Bestuursverklaring bij De Agenda Stedendriehoek

<http://www.regiostedendriehoek.nl/de-agenda/publicaties/140123-boek-bestuursverklaring-ondertekend-digi.pdf>

Cleantech Agenda, samen naar een schone toekomst

<http://agenda.cleantechregio.nl/wp-content/uploads/sites/6/2015/03/Cleantech-Agenda-een-groeidocument-20150320.pdf>

Achtergronddocumenten vliegwielprojecten:

Rapportage plan Cleantech Regio Development

Rapportage vliegwielproject Toekomstbestendige binnensteden en dorpskernen

Rapportage vliegwielproject Naar een schoon en duurzaam mobiliteitssysteem

COLOFON

Deze publicatie is een co-productie van de provincie Gelderland,
Strategische Board Stedendriehoek en regio Stedendriehoek

Uitgave regio Stedendriehoek

april 2016